

Левицький Віталій
доктор історичних наук, доцент
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Vitalii Levytskyi
Doctor of Sciences (History), Docent
Associate Professor of Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ THE DEVELOPMENT OF THE SOCIAL-ECONOMIC SYSTEMS IN MODERN CONDITIONS

Під терміном «соціально-економічна система» в загальноприйнятому сенсі розуміється сукупність ресурсів і економічних суб'єктів, що утворюють єдине ціле (соціально-економічну структуру), взаємопов'язаних і взаємодіючих між собою в сфері виробництва і споживання, обміну і розподілу. Соціально-економічну систему, як і будь-яку іншу систему, характеризує системна якість. У процесі дослідження було узагальнено розробки таких видатних учених: Л. Бальцеревича, Л. Безчасного, А. Гальчинського, В. Геєця, Г. Кларке, А. Кругера, Е. Лібанової, Д. Лук'яненко, Г. Мюрдаля, Р. Нурєєва, М. Хвесика та ін. Як зазначається у науковій літературі, системою є сукупність об'єктів і процесів, які називають компонентами системи, взаємопов'язаних і взаємодіючих між собою, які утворюють єдине ціле, що володіє властивостями, не властивими складовим його компонентів, узятих окремо [2].

Науковці на різних етапах розвитку економічної думки прагнули з'ясувати закономірності функціонування соціально-економічних систем, встановити резерви їх розвитку, запровадити систему оцінювання їх потенціалу. Водночас розгляд управління соціально-економічними системами нерідко здійснюється засобами, що формують можливості розвитку їх потенціалу. В такому випадку потенціал соціально-економічної системи складається з економічної та соціальної частин, він становить сукупність можливостей у межах реальних обмежень законодавчого (правового), фінансового, галузевого та організаційного характеру, де враховуються маржинальні значення показників, що визначають розвиток самої системи в умовах, де існує система.

При дослідженні соціально-економічних систем, постає важливе питання щодо управління їх адаптацією і пристосуванням до перманентності змін в умовах невизначеності розвитку сучасної глобальної економіки. Однією з найбільш часто використовуваних методологій вивчення соціально-економічних систем нині є методологія, що базується на парадигмі синергії. Синергетичний підхід є найбільш поширеним під час дослідження адаптивних соціально-економічних систем, що розвиваються, при тому він досить інтенсивно розвивається. В умовах застосування синергетичного підходу, розгляд поняття «невизначеність» не може досліджуватися як відсторонене явище, вплив якого на систему має негативні характеристики і тому повинно бути нейтралізовано. У застосуванні синергетичного розуміння «невизначеність» стає як однією з головних характеристик системи, так і одним з його засадничих постулатів, що представляє систему у стані відносної рівноваги, але за умови, що така система постійно прагне досягти цієї рівноваги за рахунок самоорганізації.

Така самоорганізація системи властива їй за природою. Проявляється вона при взаємодії із зовнішнім середовищем. яке здійснює перманентний вплив на систему, визначаючи можливості її функціонування, її межі, що призводить до інтенсифікації руху

структурних елементів системи, їх якісної і кількісної зміни. При цьому, згідно з синергетичним підходом, розвиток системи здійснюється лише в умовах інтенсивного залучення енергії і матеріалів у неорганізовану систему.

Цей підхід соціально-економічні системи можуть успішно реалізовувати, адже здатні до самоорганізації, а їх функціонування у цьому випадку починає набувати новий, абсолютно якісний зміст. У таких умовах здатність соціально-економічної системи до самоорганізації є необхідною характеристикою механізмів її трансформації, що здійснюються. Це дає змогу системі еволюціонувати як самій у собі, так і на якіснішому рівні усіх процесів, що в ній відбуваються [1, с. 130–131].

В ситуації пришвидшеного розвитку інтеграційних процесів в економіках світових країн, а також у зростанні актуальності глобальних проблемах запропонована методологія дає змогу визначати можливі напрями розвитку суспільства при збільшенні складності зовнішнього середовища соціально-економічних систем, а також притаманним для них механізмів їхньої взаємодії. У зв'язку з цим, соціально-економічні системи, при наявності складної структури, також характеризуються здатністю реалізовувати адаптивні стратегії розвитку, що дозволяє програмувати і реалізовувати окремі закономірності, притаманні для складних соціально-економічних систем, з метою прогнозування їх поступальних змін.

Процеси, що відбуваються в Україні, поки не свідчать про формування в державі соціально-економічної системи, не характеризують її здатність для здійснення переходу до сталого економічного зростання та забезпечення збалансованого подолання проблем соціально-економічного розвитку, збереження природного і ресурсного потенціалів, задоволення нагальних потреб нинішніх громадян та майбутніх поколінь. На старті реформ підходи до економічної політики базувалася на уявленні, що загальні реформи інституційного середовища, створення ринкових механізмів дозволять звільнити товаровиробників від гніту планово-адміністративної системи і забезпечити динамічний, як в розвинених країнах, розвиток промисловості без втручання держави.

«Економічний розвиток» як поняття можна висвітлити, з одного боку, за допомогою розкриття різних аспектів власне цього процесу, а з іншого – при порівнянні на основі економічного розвитку з такими близькими категоріями, як еволюція, прогрес, модернізація, прискорення, зростання та ін. Економічний розвиток суспільства переважно прийнято узагальнювати у понятті «економічне зростання». Саме дослідження економічного зростання є основним для оцінки ефективності будь-якої системи господарювання. Адже рівень і темпи економічного зростання дають можливість проаналізувати спроможність суспільства в освоєнні досягнень наукового, технічного прогресу, спрогнозувати можливості використання господарського потенціалу.

До найважливіших елементів, що визначають нову якість зростання можемо віднести зміни в орієнтації у джерелах зростання виробництва, що переформатовуються переважно від екстенсивних до інтенсивних. Також враховуємо звернення максимальної уваги на основні досягнення науково-технічного прогресу та його постійні можливості у перебудові виробництва та вдосконаленні збереження ресурсів; належним чином використовуємо кардинальні досягнення з переорієнтації у споживчих, економічних і технічних характеристиках продукції. Необхідно здійснити активізацію людського фактора, який є потужним джерелом економічного зростання; виробника матеріальних цінностей, підприємство слід зробити основним суб'єктом економіки. В цьому процесі потрібно ще й налагодити стабільне функціонування системи. У такому випадку важливими чинниками стануть раціонально проведені податкова і цінова політики, які впливають на систему стимулювання виробництва. Для початку варто реалізувати зниження податкового тиску на виробника, бо в іншому випадку він не буде прагнути до зростання ефективності виробництва [3, с. 17].

В Україні економічний розвиток характеризується послідовно нестійкими показниками. У зв'язку з цим надзвичайно пріоритетним є окреслення критеріїв, які б визначали сталість економічного зростання та напрямки, за якими його потрібно

реалізовувати. Адже саме критерії означення поняття «стійкості» будуть визначати фактори, що вказують на прискорення зростання національної економіки. Поряд з цим, еволюційний розвиток в умовах стійкого економічного зростання, передбачає масоване запровадження новітніх ресурсозберігаючих та енергетичних технологій, зміну самої структури національної економіки, співвідношення особистого і продуктивного споживання з метою збереження сприятливого навколишнього середовища, природного та ресурсного потенціалів, забезпечення життєдіяльності наявного та майбутніх поколінь. Тому поняття «стале економічне зростання» повинно розглядатися лише у взаємозв'язку таких трьох елементів, як економіка, соціальний розвиток та екологія. Ознаками стійкого економічного зростання має стати його перехід до нової якості [4, с. 100–101].

Для вирішення необхідних завдань потрібно створити нові принципи формування соціально-економічної системи, вдосконалити методи здійснення, функції організаційно-управлінських структур, що обслуговують цей процес, провести докорінні перетворення самої суті економічної політики держави. Стратегічними пріоритетами в Україні мають стати структурна збалансованість та стійкий, стабільний розвиток національної економіки, започаткування нових темпів кількісного економічного зростання, що переросте у якісні показники.

В умовах руйнування цілісного економічного простору і відсутності державної підтримки вітчизняного товаровиробника регіони, які опинилися в ситуації виживання, в ініціативному порядку почали шукати шляхи виходу з економічної кризи та розвитку реального сектора економіки. Мобільнішими виявилися муніципалітети великих міст, з одного боку, як найбільш близькі до проблем населення і безпосередньо відповідають за соціально-економічне становище на території, з іншого боку – як точки локальної концентрації ресурсів, здатні виробити програму розвитку.

Сьогодні виникли нові загрози, викликані світовою фінансовою кризою. Щоб продовжувати розвиток в системі глобальної світової економіки, промисловості потрібна сприятлива підприємницьке середовище, хороший діловий клімат: це податкові і митні преференції, це наявність стійкого і передбачуваного платоспроможного попиту на продукцію промисловості, в першу чергу, з боку держави.

Тому основними принципами сталого розвитку соціально-економічної системи будуть: направленість соціально-економічної системи на сприйнятливості до інновацій, її інноваційний розвиток; встановлення якісних та об'єктивних стандартних максимальних показників розвитку соціально-економічної системи; запровадження в її діяльність інновацій, що містять поточні та перспективні ресурсні можливості; спроможність до кількісного та якісного вимірів рівнів економічного розвитку соціально-економічних систем; направленість чіткої взаємодії підприємництва і держави на сталий розвиток системи, подолання у ній кризових явищ; розподіл функцій взаємодії між бізнесом, державою та суспільством; взаємна узгодженість напрямів та цілей сталого розвитку соціально-економічної системи.

Перелік використаних джерел:

1. Актуальні проблеми та напрями розвитку потенціалу соціально-економічних систем в умовах конкуренції: монографія / За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л. Калініченко. Харків: «В справі», 2017. 275 с.
2. Ерохина Е. Теория экономического развития: системно-синергетический подход. URL: <http://ek-lit.agava.ru/eroh/>
3. Полуяктова О. В. Прискорення соціально-економічного розвитку суспільства: економіко-політичні аспекти. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 16. С. 16–19.
4. Червяков І. М. Економічний розвиток, економічне зростання і фактори, які стримують економічне зростання України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 6. С. 99–102.